

ALISHER NAVOIY — MILLAT MA'NAVIYATINING ABADIY TIMSOLI

Jumayeva Lobar Sherali qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU "O'zbek tili va adabiyoti" yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Maqolada Navoiyning adabiy merosi, publitsistik va falsafiy qarashlari, til masalasidagi jasorati hamda davlat arbobi sifatidagi faoliyati tahlil qilinadi. Shuningdek, uning asarlaridagi insonparvarlik, adolat va ma'rifat g'oyalari bugungi yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati bilan asoslab beriladi. Maqola keng kitobxonlar ommasi, ayniqsa, o'quvchi-yoshlar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, turkiy til, ma'naviyat, insonparvarlik, adolat, milliy meros, adabiy tafakkur, so'z san'ati.

Har bir xalqning tarix sahnasida uning ma'naviy qiyofasini belgilab beradigan siymolar bo'ladi. Ular asrlar osha xalq qalbida yashaydi, millat ruhini uyg'otadi, so'z va tafakkur orqali elni yuksaklikka chorlaydi. O'zbek xalqining ana shunday buyuk va betakror siymosi — Hazrat Alisher Navoiydir. U nafaqat mumtoz adabiyotimizning sultoni, balki xalqparvar davlat arbobi, mutafakkir, tilshunos, ma'rifatparvar va insonparvar allomadir. Alisher Navoiy XV asrda yashab ijod qilgan bo'lsa-da, uning qarashlari, g'oyalari bugungi kun uchun ham dolzarbdir. Chunki Navoiy asarlarining markazida inson, adolat, ilm, ma'naviyat va ona tiliga muhabbat g'oyalari turadi. Bu esa uni faqat o'z davrining emas, balki barcha zamonlarning buyuk siymosiga aylantiradi.

Hazrat Alisher Navoiyning eng buyuk xizmatlaridan biri — o'zbek (turkiy) tilini adabiy til darajasiga ko'targanidir. U yashagan davrda ilm-fan va adabiyotda fors-tojik tili hukmron edi. Ko'pchilik turkiy tilni badiiy asar yozishga yaroqsiz, qo'pol til deb hisoblar edi. Ana shunday murakkab bir sharoitda Navoiy o'z jasorati, iste'dodi va qat'iyati bilan ona tilining qudratini namoyon etdi. Uning "Muhokamat ul-lug'atayn" asari turkiy tilning boyligi, so'z imkoniyatlari jihatidan fors tilidan aslo kam emasligini ilmiy va badiiy

dalillar bilan isbotlab berdi. Bu asar nafaqat tilshunoslik nuqtayi nazaridan, balki milliy oʻzlikni anglash tarixida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Navoiy ona tilida ijod qilish orqali xalqni oʻzligini tanishga, oʻz soʻzidan faxrlanishga daʼvat etdi. Bugun oʻzbek tilining davlat tili sifatida eʼtirof etilishi, uning nufuzining oshib borishida Alisher Navoiyning tarixiy xizmati beqiyosdir.

Alisher Navoiy adabiyotimiz tarixiga, avvalo, “Xamsa” muallifi sifatida oltin harflar bilan yozilgan. Uning “Hayrat ul-abror”, “Farhod va Shirin”, “Layli va Majnun”, “Sabʼai sayyor”, “Saddi Iskandariy” dostonlari Sharq adabiyotida nodir durdonalar hisoblanadi. Bu asarlarda muhabbat, sadoqat, vatanparvarlik, adolat, ilm va axloq masalalari chuqur falsafiy mazmunda yoritilgan. Navoiy qahramonlari oddiy obrazlar emas — ular insoniy kamolot timsollaridir. Farhod mehnatsevarlik va fidoyilik ramzi boʻlsa, Majnun pok muhabbat va ruhiy yuksaklik timsolidir. Bu qahramonlar orqali shoir jamiyatni maʼnaviy poklanishga chorlaydi. Shuningdek, Navoiyning gʻazallari ham xalq qalbidan mustahkam oʻrin egallagan. Undagi ohang, badiiylilik, chuqur maʼno oʻquvchini befarq qoldirmaydi. Shoir gʻazallarida ilohiy ishq bilan insoniy muhabbat uygʻunlashib ketadi.

Alisher Navoiy faqat shoir emas, balki yirik davlat arbobi ham boʻlgan. U Hirot shahrida yuqori lavozimlarda ishlagan paytida xalq manfaatini doimo ustun qoʻygan. Madrasalar, masjidlar, koʻpriklar, shifoxonalar, karvonsaroylar qurdirib, ilm-fan va savdo rivojiga katta hissa qoʻshgan. Navoiyning faoliyatida poraxoʻrlik, adolatsizlik, mansabparastlikka qarshi qatʼiy kurash yaqqol koʻzga tashlanadi. U oʻz asarlarida ham, amaliy faoliyatida ham adolatli jamiyat gʻoyasini ilgari surgan. Bugungi kunda ham bu qarashlar oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan.

Bugungi globallashuv davrida yoshlar ongida milliy qadriyatlar, ona tiliga muhabbat, maʼnaviy yetuklik masalalari nihoyatda muhim. Ana shunday bir paytda Hazrat Alisher Navoiy merosi bebaho maʼnaviy manba boʻlib xizmat qiladi. Uning asarlari yoshlarni ezgulikka, ilmga, halollikka va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalaydi. Prezidentimiz tomonidan Navoiy merosiga boʻlgan eʼtibor, uning asarlarini keng targʻib

qilish, Navoiy nomidagi bog‘lar, ta’lim muassasalari tashkil etilishi bejiz emas. Chunki Navoiy — millat ko‘zgusi, ma’naviyat tayanchi.

Hazrat Alisher Navoiy — o‘zbek xalqining faxri, Sharq uyg‘onish davrining yorqin yulduzi, so‘z va tafakkur sultoni. U qoldirgan boy adabiy va ma’naviy meros asrlar davomida xalqimizga xizmat qilib kelmoqda va bundan keyin ham xizmat qiladi. Navoiyni o‘rganish — o‘zligimizni anglash, uni sevish esa millatga sadoqatdir. Navoiy yashagan, Navoiy yaratgan va Navoiy ruhi bilan yashayotgan xalq hech qachon ma’naviy tanazzulga yuz tutmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR”

1. Alisher Navoiy. Xamsa. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2011.
2. Alisher Navoiy. Muhokamat ul-lug‘atayn. — Toshkent: Fan, 2008.
3. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Saidov A., Qosimov B. Alisher Navoiy va o‘zbek adabiy tili taraqqiyoti. — Toshkent: Fan, 2010.
5. Valixo‘jayev B. Mumtoz adabiyot tarixi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2015.